

# CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELES-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Hegedűs István.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, DR. FERENCZI ZOLTÁN, RIEGER JÁNOS.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakása bel-farkasutca 15. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

## A vallásos nevelésről.

(Kilyéni Endre, b.-hunyadi néptanító.)

**Mottó.** A türelem és emberszeretet csak a lelkiismeret szabadságán alapult vallásosság eredménye. Eletünket csak a bennünk fejlődött élő eszme kormányozhatja. Sáni László.

„Homo est animal religiosum“ — mondja a hajdankornak egy jeles egyházi írója, a mi körülbelől annyit tesz, hogy az ember természeténél fogva vallásosságra van hivatva; hogy a vallásos érzés csiréit már születésekor magában hordja, mely érzés a nevelés által tovább fejlesztetvén, lelkének minden gondolatát, minden érzését áthatja s akarátját annak megfelelően irányítja.

Az ember célja a végnélküli tökéletesedés, az igaznak, szépnek, jónak megismerése és annak követése által az erényre való törekvés. A tökéletesedés eme nyilatkozatai, maga az erény, a legfőbb jó, sehol sincs oly szépen körvonalozva, mint a vallásban, s nevezetesen a keresztény vallásban, melynek ez alapját képezi; miért az ember célját röviden ezen szavakkal is szokták kifejezni: Keresztény tökéletesedés. Valamely magasabb jó elnyerésének eszméje nemcsak a keresztény, hanem általában minden vallásnak fő jellemvonása. Innen van, hogy az ember lelki tehetségeinél fogva a vallást soha sem nélkülözhetette.

A földrajzi kutatások bizonyítják, hogy nincs nép a föld kerekén melynek vallása ne volna. Az amerikai indián vagy a sarkvidék nyomorult eszkimó lakója csakugy mint a mi volt Európa civilizált polgára hiszen egy felsőbb jónak, melynek elérésére habár különböző utakon, mindenik törekszik. És ez nem is lehet másképp. Hisz a vallás szenteli meg a házastársak egymáshoz való viszonyát, szabályozza a gyermekek és szülők, testvérek és rokonok magaviseletét. A családi élet különös

bizalmon és szereteten alapszik, mértékletességet, türelmet becsületet, önmérsékletet és a munkában kitartást feltételez; ezen erényeknek koronája a hit, az isteni félelem, mely az egésztest összhangzásba hozza, élteti s a családi életnek a megelégedés, a boldogság sugarait kölcsönzi. A vallás segíti az embert erejének kifejtésére, az igazság erény és boldogság megismerése és keresésére. A vallás remélni, tűrni és szeretni tanít. Az embernek az életben sok megpróbáltatással, szerencsétlenséggel, szegénységgel, nyomorral és bajjal kell küszködnie; a vallás vigasztalás; ezért az embernek szüksége van a vallásra.

De nemcsak az egyénre vagy családra, hanem egész nemzetekre is boldogító befolyást gyakorol a vallás. A hajdankor népei azon alapelvől indultak ki, hogy „csak ott van személyes biztonság, általános jólét és béke, hol erkölcsiség honol a vallás palládiuma alatt.“ S valóban, a történelem tényei is igazolják, hogy azon népek emelkedtek a jólét, hatalom és a műveltség magaslatára, kiknek kebelében virágozott a józan vallásosság. Görögország apró államait a vallás fűzte össze egy politikai egészszé. Róma csak addig emelkedett a hatalomban, csak addig tartá kezében földrészek kormánygyeplőjét, s csak addig élvezte a szabadság áldásait, míg vallásosságban felülmulta a szomszéd népeket. Ovidius Róma aranykorát azáltal jellemzi, hogy „akkor még tisztelték az isteneket és a bűn s tévedés nem nyomta el az igazságot.“ Horácz korának bajait az isteni tisztelet hanyatlásának tulajdonítja. Mindezekből világos, hogy egyedül vallás, erkölcsi élet biztosítja a nemzetek életét is épugy mint a családi élet fennállását, s azért arra az emberi élet minden viszonyaiban szegénynek és gazdagnak, magánosnak és társadalomnak egyaránt szüksége van.

Önként merül fel itt azon kérdés: de hát mi tulajdonképen a vallás, melynek a fentebbiekben oly nagy fontosságot tulajdonítánk?

Nem lehet szándékom e helyről a vallás mélyebb philosophiai taglalásába bocsátkozni. Annyit azonban szükségesnek tartok megemlíteni, hogy a vallás mibenlétének kérdésével — mint az fontosságánál fogva igen természetes is — a legrégebb időtől fogva bölcsesek és sychologusok, történészek, költők és politikusok egyaránt sokat foglalkoztak; mégis ezen kérdésben a tudomány mai napig is csak ellentétes eredményeket mutathat fel. Apsychologusok, mint Spenzer, Franke, Lange, Rousscau a vallás alapjául egyes érzelmeket p. a szeretet, tisztelet, félelem stb. érzelmét vették fel. Schleiermacher e század legnagyobb protestans bölcész-theologusa a vallás lényegét az ember összes érzelmvilágából általános függés érzetéből származtatja. A pantheisták az észet vagyis öntudatot, a rationalisták az akaratot tartják a vallás alapjának. Mindezek laicus emberre nézve is annyiban mindenesetre érdeklél és fontossággal bírnak, a mennyiben látjuk ezen vizsgálódásokból, hogy a vallás a philosophok szerint is nem puszta képzelődés, hanem az ember legmélyebb természetében, lelkében gyökerezik, lelki tehetségeinek alapját képezi s azokra irányadó befolyást gyakorol. Minden nép vallása eredetét Istenre viszi vissza, s ezt úgy fejezi ki, „hogy Isten, miután az embert természetfeletti célra teremtette, nem hagyta magára, hanem kijelenté magát neki azonnal, vallási öntudatra ébreszté. Ezen felfogást találjuk általán a keleti népeknél; e tekintetben Mózes „teremtés könyve“ megegyez a pogány népek emlékeivel. Keresztyén felfogás szerint „a vallásosság azon érzelem, melynél fogva az ember a legmagasabb lénytől Istentől való függését érzi és azt tisztelni, imádni, benne s általa élni, annak képét magában valósítani ösztönöztetik.“ A szentírás ezt így fejezi ki: „Megismeritek az igazságot és az igazság szabaddá teszen titeket.“ Tehát igazság, szabadság és felebaráti szeretet képezik józan felfogás szerint a vallás lényegét mely érzetek, a vallási öntudatra ébredés kijelentései. Igazság és szabadság azon tökéletesedés tényezői, melyet ideálunhnak tekintünk s mely felé szívvvel lélekkel törekszünk. Szabaddá lenni komoly és állandó törekvés, tehetségeink fejlesztése és magunkon való uralkodás által, a legfőbb jó a melyet e földön elérhetünk, mert ebben benne foglaltatik minden. „A lélek szabadsága — mondja Jakobi — az erénynek sajátos ereje: az erény gyökere és gyümölcse is egyszersmint, tiszta szeretete a jónak, magas lény, elrejtett, kifürkészhetlen, mint maga az Istenség. Szabadság által érzi magát az ember embernek; csak általa van önbecs és bizalom, szó és hit, béke és barátság, szilárd hűség, melyeken nyugszik minden az emberek között. Mihelyt valaki tagadja az Istenséget: vége a szabadságnak, mert nem foghatni fel, hogyan léteznek. De a föld fiának jobban világít a zsarnokság és szolgaság. Ő élvnek akar szolgálni s menekül minden fájdalomtól. Így érezvén távozik a szabadság lényegétől, melynek feladata uralkodni a vágyakon, megvetni minden élvét és fájdalmat, melyet

nem ő hozott létre, kiirtani lelkéből mindent, mit máslandó.“ Szabadság teszi a vallást, vallás teszi az embert, s valamint vallás ember nélkül úgy ember vallás nélkül nem képzelhető.

Fájdalom, nem egy emberrel találkozunk felvilágosultnak nevezett korunkban, kik a józan felvilágosodás ezen századok által igazolt és szentesített vívmányát kétségbe vonják, kik a vallást szükségtelennek az emberre nézve elviselhetetlen tehernek tartják, s mint valamely divatját lejárt ócska ruhát levetni igyekeznek. Találunk elvéte olyakat is, kik örömeiket találják abban ha a vallást gúnyolhatják; s ha a vallásról beszélnek azt legfőlebb egy szánó mosolyra méltatják. Olyanokkal is találkozunk, kik úgy vélekednek, hogy a vallás csak a tudatlan tömegnek való, de művelt embernek nem szükséges, a tudományyal, a miveltséggel össze nem fér. Nem kívánja a kor — mondják ők — hogy vallásosak, hanem hogy tudósok legyünk. Az ily világias miveltséggel tetszelgők megakarják tagadni emberi természetüket; rendeltetésök tudatától, a vallás vigasztól és felemelő hatásától fosztják meg magukat. Nem csoda, ha az ily emberek naponként szaporítják a szerencsétlenek, félművelt proletárok, tudákos diletansok, erkölcsileg bukottak és szerencsétlenség miatt kétségbeesettek számát. A kik pedig a tudomány idvezítő hatásától vannak elragadtatva, azoknak jó volna meggondolni Herberttel, hogy „egy maroknyi erkölcsi élet felér egy kéve tudományyal,“ vagy a mint Eötvösünk mondja: „A magános tudós, ki önösségében mindent megvet, irigység tárgya lehet, de tisztelettel nem érdemel. . . A nagy ész csak akkor érdemli tiszteletünket, ha nagy kedélylyel párosul.“ És ismét: „Nincs szerencsétlenebb sőt néha alábbvaló teremtés, mint a nagy ész, melynek a jellem meg nem felel.“ Foszd meg a polgárt igazság és szabadságérzetétől, a családot a szeretet-, becsület- és tisztelet törvényétől; irtsd ki a közpályán működőnek szívéből a lelkiismeretességet, kötelesség érzetet, s ha a megmaradt roncsalék kielégíti az emberről, mint a teremtések koruájáról alkotott eszményképedet: akkor tagadhatod a vallás boldogító hatását. De ha a természetben a célratörekvés, a tökélyesbülés elvét elfogadod, ha magasabb hivatásra méltatod az embert egy darabka ásványnál, mely a külbefolyásnak engedve gyarapszik és málik el; ha hiszesz egy belső szellemi életben, melynek alapját az erkölcs képezi; ha igazság és szabadság említésénél kebledet hevülni érzed s a becsületességre is adsz valamit: ne jöjj ellenkezésbe tenmagaddal, mert szád hirdethet ellenkező tanokat, de szivedben a vallásosság csiráit hordja.

Ha a mondottak után a vallás fontosságát úgy extensive a társadalom fennállása mint intensive az egyén boldogulhatása szempontjából elismerjük, önként következik ebből, hogy a vallásra erkölcsi érzés felébrésztése és fejlesztése a nevelésnek egyik fő célját kell hogy képezze. A nevelés van arra hivatva hogy

az embert az életre előkészítse, a gyermeki szívből szunyadó tehetségeket felkeltse s azok fejlődésének oly irányt adjon, mely a tökéletesség után törekvő ember tovább képzésének alapjául szolgáljon s annak irányát az egész életre megjelölje. S valóban, a vallásos nevelés, mint általában a nevelés a bölcsönél kezdődik.

A vallásosság első nyilvánulása a szeretet. Ez a családi életnek is éltető eleme, miért a gyermeknél már korán jelentkezik. A szeretet éltető légkörében növekvő kised az első táplálékkal szívja be a szeretetet; megkülönböztetett ragaszkodással viseltetik azon személy iránt, ki őt ezen jótéteményben részesíti, s általában mindazok iránt, kiknek szeretetét érzi. Ez a vallásosság első nyilvánulása. A figyelem fejlődésével a szülők példájának látható nyomai kezdenek mutatkozni a gyermeki kebelben. A szülők szeretete külsőleg egymás iránti szívélyességben finom bánásmódban, előzékenységben, egy szóval tiszteletben nyilvánul. A gyermek is szülői iránt önkéntelen tiszteletre ragadtatik. Majd a ruházódás szükségességének beálltával a gyermek új ruhát kap, melyet köszönettel fogad már csak azért is, mert édes anyja hasonló esetben szintén azt teszi. Itt kezdődik a hálaérzet nyilvánulása. Ez érzetek a vallásosság legfőbb elemei; ezek képezik a vallás alanyi oldalát.

## Az első országos tanító-testületi közgyűlés.

(Folytatás.)

IV. nap augusztus 16-án. Tárgy az iskolai takarékpénztárak kérdése. Péterffy Sándor előadó felemlíti, hogy a magyar tanítók egy része az iskolai takarékpénztárt minden körülmények között jó pedagógiai eszköznek tartja. A másik rész csak kedvező mellékkörülmények mellett tekinti hasznosnak. A harmadik és legnagyobb rész pedig ezen intézményt határozottan elítéli. Mind a három párt álláspontját részletezve a közélet választja, mely szerint az iskolai takarékpénztár jó pedagógiai eszköz, de csak azon tanítók kezében, kik ez iránt lelkesedni tudnak, kik ezzel az eszközzel bánni tudnak és akarnak. Bánffy János az intézmény ellen emel szót, nem látja megbízhatóknak, hogy a magyar népnek szüksége volna erre; a külföldi példákra való hivatkozásra pedig azt említi, hogy e népek takarékosági hajlamát nem az iskolai takarékpénztáraknak, hanem más mellékkörülményeknek tulajdoníthatni. Váradi Károly nem tartja az orsz. tanítógyűlés méltóságával megegyeztetetőknek, hogy e fontos kérdésben az előadó által kifejezett „sem nem árt, sem használ“-féle indokollással hozzunk határozatot. Bánffyval szemben megjegyzi, hogy ép a külföld példája hathatósan szól ez intézmény mellett, s hogy magában Franciaországban az iskolai takarékpénztárak behozatala óta a betétek a statistikai adatok szerint, igen nagy mértékben gyarapodtak. Sudy

K. János. Az iskolai takarékpénztárak hátrányait tüzetesen fejtegetve, azokat csak oly iskolák mellett tartja alkalmazhatóknak, hol a házi ipar taníttatik, s a hol ennek alapján a gyermek saját munkájával pénzt szerezhethet, más iskoláknál ez intézmény kötelező behozatala ellen nyilatkozik.

Többek hozzászólása után a szakosztály javaslatát a közgyűlés úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadva határozattá emeli. (Lásd. határozatok III. szám.)

A napirend második tárgya: „Az iskolai, ifjúsági- és népkönyvtárak“ kérdése. Bánffy János a VII. szakosztály részéről megbízott előadó, minden indoklás mellőzésével olvassa a szakosztálynak e tárgyban készített határozati javaslatát, melyet a közgyűlés vita nélkül teljes szövegében elfogadott. (Lásd határozatok IV. szám.)

Ezután az „Eötvös-alap“ kérdése tárgyalatott. Gyöngyössy Rudolf előadó felemlíti, hogy az előkészítő bizottság által beadott határozati javaslat értelmében az „Eötvös-alap“-ot az orsz. tanító-gyűlés már most átvénné, ezt pedig egy egyetemes gyűlés egybehívása előtt nem teheti, ezért a szakosztály az előkészítő bizottság javaslatát mellőzve, ajánlja a közgyűlésnek, hogy hűldjön ki egy 5 tagú bizottságot, mely az egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságával az alap átvétele tárgyában érintkezésbe tegye magát; s míg az átvétel megtörténne a mostani bizottság kezelje az alapot. Somlyai József, egyesülete megbízásából kijelenti, hogy az országos tanító-gyűlésnek az „Eötvös-alap“-hoz joga nincs s azon óhajlásának ad kifejezést, hogy az országos tanítógyűlés az alap gyarapítása érdekében minden lehetőt tegyen meg, a nélkül, hogy bármikor is jogot formáljon magának ezen alap kezeléséhez. Péterffy Sándor sokkal inkább biztosítottnak látja az „Eötvös-alap“ ügyét az országos tanítógyűlés kezében, mint az eddigi egyetemes gyűléseknél ezért az átvételt óhajtja, de a kellő formalitások megtartásával, szakosztály javaslatát elfogadásra ajánlja. Kerekes S. Lakics V. Reberich és mások hozzászólása után a közgyűlés a szakosztály javaslatát nagy többséggel elfogadja és határozattá emeli. (Lásd határozatok V. szám.)

V. nap augusztus 17-én. Tárgyalatott: „A magyar nyelv tanításának módszere a nem magyar ajkú iskolákban“ című tétel. Előadó: Gróó Vilmos fejtegeti e kérdés fontosságát, rámutat azon akadályokra, melyek miatt ezen tantárgy tanításánál eddig a kellő sikert nem érheték ki. Nem a szótanulás, szabály és rendszer, hanem a folytonos szemlélés, gondolkodás, beszélés és gyakorlás az idegen nyelv tanulásának a helyes módja. A szakosztály által beadott s az előadó által indokolt javaslatot a közgyűlés általánosságban s a részletes vita alapjául elfogadta. A részletes tárgyalásnál hozzászóltak: Berecz Gy. ki különösen hangsúlyozza a magyar nyelvtan és a magyar beszéd tani-

tása közötti lényeges különbséget. Iván Miklós a magyar beszéd tanításának a népiskola I. osztályában való megkezdését az idegen ajkú iskolákban kivihetetlennek tartja. Péterffy S. a tapasztalatra hivatkozva az ellenkezőt állítja. Macskási S. a javaslat azon pontját, hogy a nyelvérzék szolgáljon alapul a tanítás minden fokán kihagyatni kívánja, mert ez csak a hosszás nyelvgyakorlat eredménye lehet. Több hozzászólás után e pont A rányi Antal indítványára a következőleg módosított: „A magyar nyelv tanítása minden fokozaton oda irányuljon, hogy a gyermek helyes nyelvérzékre tegyen szert. A többi pontokhoz is tétettek módosító indítványok, melyeket azonban a közgyűlés mellőzve a szakosztály javaslatát a fennidézett módosítással elfogadta. (Lásd határozatok VI. szám.

### Az országos tanító-testületi közgyűlés határozatai.

#### III.

##### *Az iskolai takarékpénztárak tárgyában.*

1) Ismertesse meg a tanító tanítványával a takarékossgot mint erényt, a könnyelmű pazarlást mint bünt, ezek alapján mint a takarékossgra szoktatás egyik hathatós eszközét ott, a hol, és a mikor a körülmények ajánlják, hozza be iskolájába az iskolai takarékpénztárt.

2) A takarékossg előmozdítása végett maga a tanító adjon mindenütt és mindenben jó példát.

3) Hogy a növendéknek megtakarítani való pénze legyen, szoktassa a tanító tanítványait az ajándékba kapott pénz megtakarításán kívül különösen a munka alapján szerzett, például a házi-iparcikkek, gyümölcsmagvak, orvosi füvek, papír stb. elárúsítása útján szerzett pénz megtakarítására.

4) Az iskolai takarékpénztárak iránt a szülők és tanítványok bizalma az által költendő fel, hogy a heti betétek kezelése a felsőbb osztályokban lehetőleg a növendékek által választott 2-2 tanulóra bízassék.

5) A tanító maga vegye át az iskolában begyűlt takarékpénztári összeget, s minden betevőnek betéti könyvébe — s a főkönyvbe — a megtakarított pénzösszeget sajátkezüleg jegyezze be.

6) A hetenkint begyűlt pénz lehetőség szerint vagy takarékpénztárban, vagy más biztos helyen kamatoztassék.

7) Az iskolai takarékpénztár betétei után nyert kamatok a betevő gyermekek között szabályszerűleg felosztandók.

8) A tanuló megtakarított pénzét csak szülői engedélyére veheti vissza.

9) Minden iskolai takarékpénztárt kezelő tanító az intézményre vonatkozó tapasztalatait feljegyzzi, s azokat illető egylet útján adatgyűjtés végett az országos központi választmánynak évenként beadja.

#### IV.

##### *Az iskolai, ifjúsági és népkönyvtárak tárgyában.*

1. Az országos tanítói képviselői közgyűlés az iskolai, ifjúsági és népkönyvtárak felállítását valamennyi hazai népoktatási intézetnél szükségesnek tartja.

2. Az iskolai, ifjúsági és népkönyvtárak hathatós eszközök a népnevelés előmozdítására.

3. Az iskolai, ifjúsági és népkönyvtárak czélja csak úgy érhető el, ha a gyermekeknél már a nevelés alsó fokán felköltjük az olvasási vágyat.

4. A felköltött olvasásvágy a tanítás minden következő fokán rendszeresen tovább fejlesztendő az iskolai és ifjúsági könyvtárak használatása által.

5. A mindennapi iskolát végzett ifjúságnak szintén alkalom adandó a könyvtár szabad használatára; megjegyezvén, miszerint az ifjúsági művek folytonos tekintettel az olvasó ifjúság korára és fejlettségére legyenek beszerzendők.

6. Hogy az itt jelzett irány a tanítószág által következtelen megtartassék, mindenek előtt oly tájékoztató utasításra van szükség, mely az iskolai, ifjúsági és népkönyvtárak eszméjét, czélját s kezdetét megismerteti, utasítást adna a tanítóknak, hogy miként kezdjék meg az olvasásra ez uton való különös szoktatást; hogyan vezessék osztályonként a növendékeket, hogy az iskolai könyvtár minél inkább igénybe vették, és a gyermekekben az olvasási hajlam meggyökerezze, második természeté vállék.

7. Az ügy érdekében kéri a gyűlés a vallás és közoktatási miniszter urat, gondoskodnék ily tájékoztató utasítás kiadásáról és annak az összes iskolai hatóságoknak és népoktatási intézeteknek leendő megküldéséről. Kívánatos, hogy ezen tájékoztató utasításban a már meglevő ifjúsági és népies iratok birálatilag ismeretve lennének.

Rendelje el a magas vallás és közoktatási miniszterium, hogy jövőre a tanítóképző intézetekben a tanítójelöltek ez irányban is nyerjenek módszertani utasítást.

9. Miután az iskolai, ifjúsági és népkönyvtárak elterjedésének egyik akadály a teljesen megfelelő iratoknak érezhető hiányában s a már meglevőknek drágaságában rejlik, kérje föl a gyűlés a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi miniszter urat: gondoskodnék megfelelő és olcsó iratoknak kiadásáról is, mely intézkedés által a nép erkölcsét és gondolkodását megmértelyező ponyvairódmalmat is leszoríthatni hiszi.

10. Végre tekintettel arra, hogy hazánk több vidékén számos oly község létezik, a melyeknek anyagi helyzete annyira sanyaru, hogy a legjobb akarat mellett sem áldozhatnak e célra, kéri a gyűlés a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszter urat, méltóztassék az ily községekben államsegély mellett iskolai ifjúsági és népkönyvtárakat állítani.

## V.

## Az „Eötvös-alap“ ügyében.

1) Az országos tanító-testület ügykörébe veszi az „Eötvös-alap“ gyarapítását.

2) Az országos képviseleti tanító-testületi közgyűlés kiküld egy 4–5 tagból álló bizottságot, mely érintkezésbe teszi magát a III-ik egyetemes tanító-gyűlés végrehajtó bizottságával az „Eötvös-alap“ átvétele tárgyában.

3) A közgyűlés utasítja a kiküldött bizottságot, hogy azon esetre, ha az átvételben megegyezés történik, javaslatot készítsen az „Eötvös-alap“ kezelése, gyümölcsösztetése, a segélyek kiosztása és alapszabályok módosítására vonatkozólag, jelentését pedig minden esetben terjessze a II-ik országos tanítói testület közgyűlése elé.

4) Addig is, míg a második országos tanító-gyűlésnek alkalma leend e javaslatot tanácskozás alá venni, az „Eötvös-alap“-ot kezelje a mostani bizottság.

5) A javaslat 1-ső pontja értelmében, az országos képviseleti tanító közgyűlés, már a jelen alkalommal lelkes fölhívást intéz az ország összes tanítóegyesületei és testületeihez, hogy az „Eötvös-alap“ gyarapítását minden lehető módon előmozdítsák.

## VI.

„A magyar nyelv tanításának módszere s hatásosabb terjesztésének módjai a nem magyar ajkú népiskolákban“ czimű tételre:

1. A magyar beszéd tanítása kezdetben szemléleten alapul, azért a beszéd és értelem-gyakorlatok e czélra is kitűnően felhasználhatók.

2. A helyes kiejtés gyakorlására kivált kezdetben különös gond fordítandó.

3. A magyar nyelv tanítása minden fokozaton oda irányuljon, hogy a gyermek helyes nyelvérzékre tegyen szert.

4. A magyar beszédet nemcsak külön magyar nyelvi órákban, hanem azt a népiskola minden tantárgyánál tanítani, illetőleg felhasználni kell, azért

5. nem annyira magyar nyelvtan, hanem magyar beszéd tanítatik és így a magyar nyelv szabályai csak annyiban vétetnek figyelembe és csak oly mértékben tanítatnak, a mennyiben és mily mértékben azt a gyakorlatban a tanítási fokozathoz mérten érvényesíteni lehet és kell.

6. A magyar beszédben tanultak gyakorlatilag alkalmazandók.

7. A magyar beszéd tanításának sikerét biztosítandó, okvetlen szükséges, hogy minden egyes tanító, illetőleg tanítótestület e végből részletes tantervet készítsen és jóváhagyás végett az illetékes hatóságok elé terjessze (tanmenet).

8. Az országos tanítógyűlés a magyar kir. közoktatási kormányt üdvözli azon az uton, hogy a nyelvtani és módszertani könyvek kiadásáról gondoskodik s óhajtja, hogy a magyar nyelv tanítási methodikája az arra hivatott tényezők folytonos gondoskodásának tárgyát képezze s kéri a magyar nyelvű póttanfolyamok folytatását, hogy mint eddig, ezentúl is az e téren nagyobb buzgalmat kifejtett tanítók elismerésben részesítenek és a szegényebb tanulóknak is lehetővé téssek, hogy a megkívántató könyvekkel elláttassanak.

9. A nem magyar tannyelvű népoktatási intézetekben a váltakozó rendszer vétessék gyakorlatba.

10. Az országos tanítógyűlés azon benső óhajának ad kifejezést, hogy a magyar társadalom áldozatkészségének sikerülni fog az idegen ajkú iskolák mellé magyar nyelvű kiseddóvókat állítani, melyek segítségével véli sikeresen elérhetni a kívánt eredményt.

## T Á R C S A .

## Az angol népiskolákról.

(Felméri Lajos könyve.)

(Vége.)

Az 1848-diki francia forradalom Angliának Felméri találó megjegyzése szerint jó ingyenes oktatást adott. Carpenter Mária fel is használta e forradalom hatását agitációra. „Páris rettentő példája mutatja, hogy mobocrazia (csőcselék uralom) minden kormányok közt a legrosszabb“, mondá e nemes hölgy. Tudta, hogy a konzervatív gondolkodásu angolt mivel nyeri meg legjobban.

A kormány bizottságot küld ki, mely a nevelés állapotát megvizsgálja. E bizottság a külföldi iskolázás

tanulmányozásával biz meg egyes kitűnő férfiakat. A bizottsági jelentések első kötete szerint 1861-ben Angliában és Walesben volt 83,872 vasárnapi, 58,975 bejáró magán iskola.

Ez adatot azért hozzuk fel, hogy a magániskolák tulnyomó száma egyjelentésű volt a rendkívüli hanyatlással; mert valósággal az említett biztosok jelentése szerint siralmas egy értelmi állapotot találtak a magán intézetek tulajdonosainál. Elzüllött, pályátévesztett emberek, nem egyszer nyeglék valának ezek.

Hatalmasan megindult a mozgalom az államiskola érdekében. Már előbb Combe és Birkbeck a felekezeten kívüli iskolák érdekében indított agitációval előkészítvén a talajt e mozgalomnak.

De az angol társadalom nem oly anyag, melyet egyes divatos áramlatok tetszés szerint megjárhassanak. Ellenmozgalom támad, melynek jelszava az államsegély visszautasítása, neve önkényesség.

E mozgalom jellemzésének, Felméri külön fejezetet szentel. Hogy mily gazdag erő rejlik az önkényességben, bizonyítja Hubbardtól vett emez idézet: „A lefolyt 35 év alatt kerekszámban 35 millió font sterlinget (350,000,000 frt) fordított az egyház, templomok, paplakok és iskolák építésére.“ De az angol egyház keze maga felé huzott. Az államsegély csak oktatásra fordítható, mely nem áll a felekezetek szolgálatában.

Ez elv az 1870-ik népoktatási törvény szakelve. E törvény kezdeményezője Forster, az angol Eötvös.

E törvény a kötelezett iskolázás elvét mondja ki. Az államsegélyt határozott feltételekhez köti. A segélyt nem az iskolának mint ilyennek de az iskolába járó növendékek száma szerint, a növendékek által tanúsított eredmények szerint adja. Például a department (közoktatási kormány) minden olyan iskolának ad segélyt, melyben egy évben 460 tanítás volt reggel és délután.

Fizet minden olyan tanulóért, ki délelőtt, délután 650-szer feljárt, fejenként 7 shilinget (4 frt 80 krt), a 4—8 évesekért. A 7 évesnél idősebbekért, ha olvasás, írás és számvetésből kielégítő vizsgálatot tesznek, fizet fejenként 3 sh-t. Szóval, fizet eredményért vagy angol kedvelt kifejezés szerint fizet ténnyért. Felméri egy külön fejezetben párhuzamot von az angol és magyar népiskola közt; kiemeli a különbséget, mely a két rendszer között van. A tanfelügyelői intézmény is épen e különbség folytán igen eltérő vonásokkal bír. Ott a tanfelügyelő a kormány ellenőrző megbízottja, ki megméri sokszor igenis érzéketlenül és mercantil szellemben a népiskola és a néptanító által felmutatott eredményt. Minthogy azonban a tanfelügyelő szakember: ideális mérték szerint ítél: mi által emeli a népiskola színvonalát.

Azon következők tevések, melyeket Felméri egy pár lapon könyve végén egész művének tanulságaképen levon, a legnagyobb figyelemre méltók: két oly sebére mutat népoktatási rendszerünknek, melyeket a hivatalos jelentések szó özönnel takargatnak; a hivatalos rovatok számai fictiv halmazával kötözgetnek, de bizony annál kevésbé gyógyítanak meg. Egyik seb: a vizsgálati rendszer helytelensége. A tanító vizsgál, ki érdekelt fél az eredmény megítélésénél, másfelől az iskola felügyelete bürokratikus felszínen mozog és nem valódi. Az államsegély osztásához föltételek kötendők: nálunk nem egyszer egyes potentatok befolyásától, sőt olykor a „politikai érzület“-től függ az állam jóindulata egyes iskolák iránt.

Képzhető-e Magyarországon tanfelügyelő, ki ne legyen kormány meghittje politikai téren is? Pedig a népiskola nem politikai párt erősítésére szánt intézmény,

de a civilizáció fészke, mint Beaconsfield a szeretet-házi mondá. Angliában az ellenzéki párt színezetet valló tanfelügyelők is vannak.

Az angol néptanító precarius helyzetét, a meny nyiben a departementnek tett jelentés alapján elbo csátható, Felméri igen helyesen türethetlennel tartja: de ez is az alapelv: a szolgálatok, a tények arányában adandó jutalom tulszigoru és igazi kereskedői mérlegeléshez hasonló eljárással való alkalmazásának kifolyása. A lajstromozás által, mely az állandósított tanítók jegyzéke leend; mert ez irányban a mozgalom megindult és a mozgalom eredménye előre láthatólag sikeres fog lenni: ez állapoton is segítve lesz.

Felméri jelentésének érdekes része a tanítás módszerei és az iskolai könyvekről írott terjedelmes fejezetek. A tankönyvek írására kiválóan tudományos férfiak vállalkoznak, kik a felnöttek oktatásában is tevékeny részt vesznek. Az egyetemi tanárok egyik leg szebb kötelességüknek a tudomány népszerű terjesztését, a világosságnak a társadalom szellemi pauperei árasztását tartják.

Vannak is a munkásoknak és munkásnőknek collegiumaik, népkönyvtárak. Rendeztetnek számukra felolvasások.

Viszonyaink között alig van Felméri könyvének érdekesebb fejezete, mint a tanító-nevelő intézetekről szóló három egymásután következő fejezet, melyek élénken tüntetik föl a mi tanító-nevelő intézeteink helytelen berendezését, mind a növendékek fölvetelére, mind azok kibocsátására, megvizsgálására, de főképen a tananyag mennyiségére és feldolgozására nézve.

Nálunk a cramming (a tölcéserezés) minden dolgok encyclopedikus, emléztető és agyatterhelő, szivet összezsugorító rendszere uralkodik a tömördek tananyag, a készülési idő csekély volta és a tanító-növendékek készületlen, fejletlen állapota miatt.

A tudományok egész encyclopediáját gyurjuk be a szellemi vérszegénységben szenvedő tanító-növendékbe; a betű rabságára kárhoztatják; az önkéntes munkára, az egyéniség fejlődésére időt nem hagynak.

Világ- és hazai történelmet, a természet mindhárom országát, a világ-földrajzot, az irodalom-történetet egész részletességgel és isten tudja még mi mindent tanítanak oly terjedelemben, hogy a tanítónövendék emlékezete összeroskad a sok teher alatt és még ki sem dobhat belőle, mint a sülyedő hajón szokták a hajósok, mert a képesítő vizsgálat előtte áll a maga chablon-szerű kérdéses módjával.

Olvassa el bárki Felméri egybehasonlító megjegyzéseit; köszönettel fog tartozni neki, hogy ily tartozkodás nélküli bátorsággal beszél egy ministerhez.

Kálvinista őszinteséggel tárja fel hiányainkat. Kimutatja, hogy az angol tanítónevelő akár hány ifjat az egyetemnek is ad. Az angol vizsgálati rendszer nem

felszines áttekintést, de egyes „szabadon“ választott tudomány-ág kisebb mezejének szakszerű művelését kívánja a tanítótól. Sok tekintetben magolnak az angol népiskolában is, sok terhet nyom az angol társadalom és kormány a néptanítóra: de legalább van egy korszaka, mely alatt egyéni hajlamait is kielégíthette; egyéniségét, nem tudását tehetette a mérőserpenyőbe. E korszak a tanító nevelőben átélt korszak, mely alatt Angliában sajátosan kifejlődött növendék-tanító rendszer küzdelmes életet tengető tagja: egyén les z és mint a purgatoriumból kiszabadult Dante a paradicsom határán folyó Lethéből ihatik.

Az insularis különlegességek közt a növendék tanítói rendszert Felméri élesen itéli el, bár ennek van része abban, mit dicsérőleg állit szembe a mi tanító-növendékeink értelmi színvonalával, hogy fejlettebb, érettebb szellemmel fognak az ilyenek a nevelés tudománya tanulásához, mikor már a „tények“-et ismerik.

Sokat irhatnánk még e jeles műről, melynek fő érdeme adatainak, mondhatni kimerítő gazdagsága, a pontos és lelkiismeretes megfigyelés; az angol nép és szellem helyes megítélése, párhuzamai gyakorlati és szakértő fölállítása. Hiánya az anyag feldolgozásául tapasztalt tulterheltség, az idézeteknél fölösleges összehalmozás, irányának magyarossága teljes előismerése mellett hasonlatokra, nem megvilágítást nyújtó képekre hajlása miatt érezhető nehézkessége, tulfeszített volta. De mi e pár hiány azon megbecsülhetetlen érdeme mellett, hogy alapos, igaz és őszinte?

*Hegedüs István.*

## Értesítők.

A kolozsvári felsőbb kereskedelmi iskola első értesítője 1878—81-iki tanévekről, szerk. Kiss Sándor igazgató. Elöl van a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara emlékirata a keresk. szakoktatás ügyében Dr. Trefort Ágoston minister urhoz. Azután az igazgatói jelentés az intézet három éves történetéről. Az intézet 1878. sept. 15-én nyílt meg, első igazgatója Váradi Károly polg. isk. igazgató volt s a polgári iskola V-ik osztályából kerültek első növendékei 15-ön. Az intézet fenntartója az 1878—78 tanévben Kolozsvár városa volt, az 1879—80-ik tanévben az iskola sorsát a kolozsvári kereskedelmi társulat vette kezébe s ma már segítve a kolozsvári keresk. és iparkamarától, a kormánytól s Kolozsvár városától: léte biztosítva van. Az 1880—81-ik tanévben volt a tanárok száma: 9, a tanulóké 31. Az ifjuság kebelében volt: önképzőkör s olvasó-egylet, s dalegylet. Az intézet felszerelése folyamatban van s már is gazdagnak mondható, végül a fegyelmi szabályok s a tudnivalók közöltetnek.

A kolozsvári városi nyilvános községi polgári fiuiskola első értesítője. Szerk. Deák József igazgató az 1880—81-ik évben. Elöl rövid tájékoztató van a pol-

gári iskolák hivatásáról, azután adatok az iskola 11 éves történetéhez. Az iskola 1870. nov. 7-én nyílt meg. igazgatói voltak: Dr. Császár Károly, Váradi Károly s jelenleg Deák József. Az iskola fenntartója a város. A tanári testület áll 5 rendes és 5 rendkívüli tanárból, Az intézet 4 osztályu, a terv a legujabb ministeri tantervvel megegyező. A tanulók létszáma az 1880—81-ik évben volt 82. Az iskola felszerelésére vonatkozó adatok megnyugtatók.

A brassói magyar kir. állami felső leány- és elemi népiskolák VI. értesítője, kiadja Orbán Ferencz, igazgató. Elöl adatok vannak az iskola 1880—81-iki történetéhez. A tanító-testület állott 17 tagból. A tanulók összes létszáma volt 452 növendék. Az iskola ki egészül polgári fiu-iskolával is. A kosárfonás tanítása s az oskolai takarékpénztár jó eredményt mutat.

A Kézdi-vásárhely városi, államilag segélyezett községi elemi népiskola első értesítője. Kiadja Székely János igazgató. Az intézet 10 év óta áll fenn, van 7 alapítványa, történetek segélyezések, volt önképzőkör, melyben az V—VI osztályú leánynövendékek vettek részt. A tanító-testület állt 11 tagból, a tanulók összes száma volt a fiuiskolában 167, a leányiskolában: 248,

A zilahi államilag segélyezett községi polgári fiuiskola VI. értesítője. Kiadta Kerekes Sándor igazgató. Elöl Fodor Dánieltől értekezés van a népiskolai kertészeti oktatás akadályairól Szilágymegyében s ezen akadályok elhárításáról. Azután adatok vannak az év történetéhez. A tanító-testület állt 10 tagból, mellékesen tanított a latin nyelv is. A tanulók összes száma volt 135.

A tordai állami polgári fiu- és leányiskola értesítője, az 1880—81. évről. Közli Pálfi Károly igazgató. Megnyitja Miklós Gergely egy értekezéssel a vegyképletekről s ezek történelmi fejlődéséről. A tanító-testület állt 11 tagból. A tanulók létszáma volt: fiu a 4. osztályban 69, leány a 3. osztályban 41. Rendkívüli tárgyak voltak a fiuknál a latin és görög s a leányoknál a francia. Végül tudnivalók közöltetnek.

A nagy-szebeni magy. kir. állami elemi népiskola I. értesítője az 1880—81. tanév végén. Kiadja Téglás István igazgató, A tanító-testület állt 10 tagból. Az 5 fiu- s a 6 leány osztályban volt összesen 258 tanuló.

A piski-telepi elemi népiskola első évi értesítője. Szerk. Urlich Márton igazgató-tanító. Az iskola felállt 1872-ben, létesítette az erdélyi vasút-igazgatóság. Az iskola felett áll a 4 tagu gondnokság Daruvári Paule Iván elnöktele alatt; a tanító-testület áll 6 tagból, volt iparos oktatás, háziipar (szalma-, vessző-fonás, lombfűrészelés), női kézimunka tanítás, iskolakert, könyvtár; összesen 324 kötet, takarékpénztár, selyemtenyésztes, karácsonfa. Fiu tanuló volt 39, leány 32. Mindenkől látszik, hogy az iskolát a közbuzgalom tartja fenn.

A székely-udvarhelyi királyi állami főreáliskola X. évi értesítője. A füzetet értekezés nyitja meg Laukó

Alberttől. „A földrajz tanítása és a földrajzi terminusok.“ A 2-ik cikkben Kohlbauer Ferenc egy tápinteztet létesítésének előnyeiről szól. A tanári kar 14 tagból áll, igazgató Héja Endre. Az intézet áll egy előkészítő és 8 teljes osztályból, A tanulók száma még mindig csak 115 volt összesen a 9 osztályban,

## VEGYESEK.

— **Siremléket Molnár Aladárnak!** Veszprémmegye közelebbi évnegyedes közgyűlésén Véghely Dezső alispán meleg szavakkal emlékezett meg Veszprémmegye bizottsági tagja, Molnár Aladár haláláról. A megye gyűlése jegyzőkönyvileg fejezte ki részvétét a megyét és a hazát ért vesztesség felett, azonkívül megbizta az alispánt, hogy rendelje el a gyűjtést megszerezte a Molnár Aladárnak emelendő siremlék javára. Minthogy a balatonfüredi szeretetház tanári kara is hasonló irányban megindult; remélhető, hogy a siremlék eszméje valósul.

— **A „kisednevelők országos egylete“** aug. hó 22. és 23-án tartá meg közgyűlését, melyen Dömötör Géza ig. óvóintézeti értelemgyakorlatok anyagáról és ennek módszeres kezeléséről“ értekezett. A közgyűlés tagjai a magvas és szakavatottsággal irt dolgot a legnagyobb figyelemmel hallgatták végig és befejeztekor zajosan megtapsolták. Ezután a tisztikar újból alakítása következett. Elnökké választott: P. Szathmáry Károly, alelnökké: Boér Ignác és Tóth István, titkárrá Dömötör Géza. A közgyűlés megtartásával 2 ünnepély is köttetett össze. Ugyanis P. Szathmáry Károly arcképének ünnepélyes leleplezése, mely alkalommal az egyesület nevében annak érdemeit a kisednevelés terjesztése körül György Aladár méltatá. E lélekemelő és magasztos ünnepélyre az ország számos vidékéről üdvöző iratok érkeztek az ünnepelthez, míg a kisednevelők szép babékoszorúval lepték meg. Annál szomorubb és meghatóbb volt az oly korán elhunyt kartárs Komjáthy György sarkóvőnek leleplezése, melynek leleplezésekor Dömötör G. az elhunyt jeles társ necrologiát, P. Szathmáry emlék versét mondották el a gyászoló közönség előtt, kik között ott láttuk az elhunyt nejét és árváját. Az emlék sarkó méltó jelképe az elhunytnek, mely a közepén kettétört törzset ábrázolja ezen felirattal: Komjáthy Györgynek — pályatársai. 1881.

— **A gyermekekre vigyázni kell.** Megrendítő családi dráma történt nemrég a Szabadka melletti Palics fürdőben, melyről a következőket írják: Rado csányi Imre napszámos több év óta lakott e fürdőhelyen feleségével és két gyermekével. E hó 6-án Radocsányi aratni ment s felesége szokás szerint kivitte neki az ebédet. Két gyermekét otthon hagyta a konyhában s rájuk zárta az ajtót. Az asszony sietve ment az aratókhoz, mert még az nap délután kenyeret akart sütni, s e czélből már délelőtt bevitt egy nyaláb szalmát a konyhába. Távolléte alatt a gyermekek valahol gyufát találtak s a szerencsétlen két kis teremtés — egy 5 éves fiu és egy 3 éves leány — meggyújtotta a

szalmát, mely a kemence szájánál fel volt halmozva. A ház csakhamar lángba állt s mire a szomszédok elősiettek s az ajtót betörték, a két gyermeket mái csak összeégetve és meghalva hozhatták ki. Radocsányiné hazaérkezvén, kétségbeesett jajgatással látta a történeteket s gyermekeinek összeégett holttesteit szivszaggató kiáltások közt ölelte karjaiba. A tűz hírére hazajött Radocsányi is, s vad fájdalommal támadta meg feleségét gondatlanságáért. Az ember kétségbeesése nem ismert határt; sirt, káromkodott s haját tépte. Míg a többiek a tűz oltásával voltak elfoglalva, Radocsányi vad dühében a szerencsétlen asszonyt, ki két holt gyermeket még mindig karjaiban tartá, félrehurcolta a csürbe s ott egy fejszét fölragadva, agyon vágta vele; azután elővett egy kötelet s a megölt asszony és az összeégett gyermekek teste fölött felakasztotta magát. A négy holttestet már csak akkor találták meg, mikor a tűz végleg el volt oltva. A szerencsétlen családot nagy részvét közt temették el. — Kisednevelés. jöjjön el a te országod! kiált föl méltán a „Népn. Lapja“, melyből'e hirt vettük.

\* \* \*

— **Nyilvános nyugtatványok.** (Folytatás) A „Család és Iskola“ árában fizettek:

**1881. a) 3 frt egész évre.**

119. Szász Károly állami tan. Hidalmás. 120 Benke Zsigmond, állami tan, Algyógy, 121. Szentgyörgyi Lajos, állami tan. B.-Hunyad. 122. Bőjthe Máté, r. k. kántor Kolozsvár. 123. Simon Elek Kolozsvár. 124. Veres Mihály, Mócs. 125. Felső leányiskola, Krszthely. 126. Herczeg András Borbátviz. 127. Farkas Gerőné, Böhm Jenke Kis-Várda.

**Az 1881-ik évfolyam I. felére 1 frt 50 krt.**

128. Boér Gerő, tanár Kolozsvárt. 129. Stöger Béla, tanár Kolozsvárt. 130. Bőjthe László, róm. kath. tan. Kolozsvárt 131. Gunesch Károly, ev. luth. tan. Kolozsvárt. 132. Sárdi József, unitárius tan. Kolozsvárt. 133. O'asz Károly, városi tanácsos Kolozsvárt. 134. Baló József, ref. lelkész Kolozsvár. 135. Darkó Otilia, tan. Kolozsvárt. 136. Szigethi Katalin tan. Kolozsvárt, 137. Sárdi István, tanár Kolozsvárt, 138. Unitárius theolog, olvasó kör Kolozsvárt. 139. Nagy János, hivatalnok Kolozsvárt.

**Az 1881-ik évfolyam második felére 1 frt 50 krt.**

140. Turcsányi Gyula, ev. luth. lelkész Kolozsvárt. 141. Dézsi László, ev. ref. tan. Kolozsvárt. 142. Szentgyörgyi Lajos, ev. ref. tan. Kolozsvárt. 143. Dávidházi János, ev. ref. lelkész Pocsaj. 144. Basa Bálint, ev. ref. lelkész H.-Bagos. 145. Szél György, ev. ref. lelkész Báron. 146. Szolnok-Doboka megyei tanító-testület fiókköre: Retteg, Szék, Bethlen és M.-Lápos.

Kolozsvárt, 1881. június 14-én.

a kiadó hivatal nevében:

**Propper Ferenc,**  
tan.-testületi pénztárnok.